

VUZENICA

V SREDNJEM VEKU.

ZGODOVINSKA SLIKA.

SPISAL
JOSIP MRAVLJAK.

V SAMOZALOŽBI.

MARIBOR 1927.

Predgovor.

Naslednji spis, ki obsega le dobo od nekako leta 1200 do 1456 in je bil že deloma objavljen v »Taboru«, je samo del monografije »Vuzenica«, ki je sicer že skoro dogotovljena, ki pa iz financijelnih ozirov še menda precej dolgo ne bode zagledala belega dne. — V spisu sem izpustil skoraj vse, kar se tiče cerkvene zgodovine in tudi raznih krajev v daljši okolici; prvo, ker bode cerkvena zgodovina tvorila v monografiji obširen oddelek zase, okolica pa bode upoštevana v naslednjih poglavjih. Tudi tu nisem upošteval Otokarjeve kronike v rimah (Monumenta Germaniae Tom. V), razen onega poglavja, ko umre deželni glavar Kolon III., čeprav imamo o gospodih Vuzeniških še precej podatkov v kroniki. Vse to in še marsikaj tu izostalega bode upoštevano v monografiji. Tudi seveda niso zadaj naštetni vsi viri, katere sem uporabil; navedeni so le najvažnejši, zlasti oni, ki bi prišli tudi za slične spise o drugih (štajerskih) krajih v poštev.

Upam pa, da bode ta skromna knjižica vendar v gotovi meri prispevala k spoznavanju detailne zgodovine naše ožje domovine in nudila marsikomu še kaj novega.

Pis.

Vuzenica v srednjem veku.

V najtesnejši zvezi z zgodovino kakega kraja je navadno župna cerkev ali grad ali samostan ali mitnica (mavta) ob glavni cesti ali kaj sličnega. Okoli teh centrov se je sukalo običajno v srednjem veku vse kulturno in družabno življenje, razvijala se je trgovina in obrt, in s tem se je seveda razvila in razširila tudi naselbina. S tem nikakor ni rečeno, da se je mogoče okoli zgoraj navedenih objektov šele začela razvijati naselbina, baš nasprotno: kjer je že bila vas, tam so si duhovniki postavili božji hram in navadno blizu cerkve si je zemljiški gospod postavil potem svoj grad.

Kar velja za naše kraje v splošnem, velja v polni meri tudi za okoliš Vuzenice. V naravnem centru vuzeniške kotline se je gotovo kmalu po prihodu Slovencev razvila naselbina nekoliko stran od Drave in nad nje pritokom Cerkvenco, tako da tudi največja povodenj ni mogla škoditi. Kako so nazivali to naselbino, o tem seveda ne vemo nič; gotovo pa je imela vas slovensko ime, bržčas slično današnjemu imenu Vuzenica. (Da ona Businica, v kateri je panonski vojvoda Privina okoli l. 850. dal zgraditi cerkev, ni Vuzenica, to je menda nedvomno. — Businica je bila v Panoniji, naši kraji pa v Karantaniji.) Schmutz pravi v hist. topogr. leksikonu, ki se je tiskal okoli leta 1820., da se je takrat imenoval kraj slovensko »O s s e n i t z«, in če bi mogli zasledovati nazaj še starejše oblike imena, — za kar pa žalibog manjkajo vsi viri, — bi mogoče našli kako

ime kakor Loznica ali Uozica ali kaj sličnega, kar bi pomenilo kraj v ali ob logu. Sicer pa tudi danes l j u d s t v o n e pravi Vuzenica, temveč Vuoznica; ako pomislimo, da se tudi inace naslanja naš dialekt zelo na koroško govornico. (saj je bil ves okraj dolgo cerkveno spojen s Koroško!), da se l p o navadi izgovarja kot v ali u, potem vidimo, da gornja domneva ni b r e z p o d l a g e. — Mogoče so tudi potoček (Cerkvenico) takrat nazivali Loznico, pa so to ime po ustanovitvi cerkve izpremenili v Cerkvenico, ker je pač to bila dolgo daleč na okoli prva cerkev in ker je tekel potok takorekoč tik mimo.

In v tem ravno, da ne poznamo prvotnega imena za Vuzenico, je tudi glavna opora onega dvoma, da bi bila Vuzenica pražupnija; p r v i č pa, ko se sploh pojavi ime »Saeldenhoven«, že nahajamo tu tudi župnika. Ali ni to ravno dokaz z a pražupnijo? In potem cerkev!

Kedaj je bila tukaj sezidana prva cerkev, kakšna je bila? — na ta vprašanja ni z gotovostjo odgovoriti prav nič lažje, kakor na prejšnje (glede imena nasselbine). Mogoče je to bila ona rotunda, ki je stala še do francoskih vojn tam, kjer je zdaj kip žalostne Matere Božje (poleg cerkve); Slomšek pravi v vuzeniški (cerkveni) kroniki, da se je v oni cerkvi, ki se je pa že dolgo uporabljala kot ostearij, maševalo še okoli l. 1750. — Danes žal ni nobene sledi več o tej rotundi, da bi se eventualno moglo soditi po arhitektoniki ali iz drugih okolnosti, iz katerega stoletja je. Najstarejši del sedanje župne cerkve je bržkone Križeva kapela: banjast obok, nespretna zidava, eno stopnjo nižje od glavne ladje, to so glavni znaki, ki nam dovoljujejo tak sklep. Tej kapeli so prizidali bržda oni čas, ko se je ustanovila v Vuzenici župnija (11. stol.) večjo cerkev in stolp v romanskem slogu, v stolpu je bil tudi v apsiidi glavni oltar. Glavna ladja in stolp sta imela prvotno r a v e n s t r o p, kar še danes vidimo na zidu v podstrešju; potem so še znaki prvotne romanske zgradbe: romanska glavna vrata in stranska vrata (na

južne strani), romansko okno, tudi vzvišenost (takratnega) prezbiterija nad ladjo za dve stopnji kaže na romanski slog 11. stoletja.

Ni nam sicer znano, iz katerih listin ali virov je tukajšnji nadžupnik Jamnik (Rušan, umrl 1742) zajel trditev, da je bil tukaj prvi župnik Sewold (okoli leta 1045.), — bržčas je njemu bilo znano staro slovensko ime Vuzenice, — toda tudi po romanskem slogu je verjetno, da je stavba iz tega časa. — Gotizirana je bila cerkev okoli leta 1250. za časa župnika Simona Fostneglerja (grb na pročelju kora), današnji prezbiterij in vzhodni del Križeve kapele pa so prizidali kakih 100 let vslej, tako da je cerkev v današnji obliki stara že okoli 600 let.

A. Gospodje Vuzeniški.

1. Kolon I.

Kakor doznavamo iz listin, so imeli v naših krajih v 12. stoletju največ posesti benediktinski samostan v Št. Pavlu in Trušnjami, (Trušnje so vas in gradovi severno od Velikovca). Oton Trušnjan je prodal leta 1187. svoje posestvo Sekožen (pri Vuzenici) benediktincem v Št. Pavlu za 62 mark srebra, kateri denar je rabil, ker se je menda sam hotel udeležiti križarske vojne. Matilda, hči tega Trušnjana, ki je bila omožena s Kolonom iz Žalma, »de Saeldenhoven-Saeldenhaim«¹⁾, (Žalem = Seldenhaim, grad in vas 8 km severno Celovca) je dobila najbrže kot jutrnjo posestva Trušnjanov pri Vuzenici. Na najprimernejšem mestu, dostopnem le od vzhodne strani, je začel ta Kolon zidati svoj grad, ki ga je imenoval po svoji domačiji »Saeldenhov«; očetov grad (»Saeldenhaim«, saelde pomeni v srednjeveški nemščini sreča, haim je dom, torej pomeni Saeldenhaim: Srečni dom) si je vzel kot vzor in v zmanjšani obliki sezidal tu sličnega; in da ohrani spomin na domačijo, je svoj grad imenoval »Saeldenhof« = »Srečni dvor«.

¹⁾ Jaksch, Mon. Car. IV. št. 1847 in rodovnik pril. IX.

Ne da se seveda dognati, kedaj je začel zidati grad; že leta 1222. (decembra) pa izvemo, da je bil več let omožen (z Matildo iz Trušenj) in da je imel več otrok, od katerih je imenovan le sin Kolon. Iz tega moremo sklepati, da je tudi že p r e d tem letom začel graditi svojo novo domačijo, tem bolj, ker je bil oni Kolon Trušnjan, ki je bil 2. januarja 1222 navzoč, ko je vojvoda Luitold potrdil samostanu v Št. Pavlu posestvo in sodno pravico pri Sv. Lovrencu na Pohorju, menda naš Kolon I. Vuzeniški, ki je pač kot »dober« sosed moral vedeti, kaj se dogaja v njegovi soseščini in kakšne pravice in privilegije si je pridobil samostan.

Sploh pa zasledimo gospode Vuzeniške pod imenom »de Seldenhoven« šele leta 1248., do tja so se pač imenovali: ali »de Saeldenhaim«, če je šlo za njih Žalmska posestva, ali pa »de Truhsen«, če je šlo za bivšo last Trušnjanov. Ime »Saeldenhofen« je bilo pač takrat še precej neznan, da bi bil kak gospod »de Saldenhove« mogel imponirati sodobnikom, zlasti pa ne višjemu plemstvu. S časom se je seve i to ime udomačilo, tudi ta kraj je postal znan, in od takrat (leta 1248.) zasledimo ime gospodov Vuzeniških v listinah na častnem, često na p r v e m mstu med pričami.

Ako si danes ogledamo razvaline gradu, vidimo, da je pač moral biti precej razsežen, da ne rečemo ogromen; in da tega pri takratnih sredstvih niso dogradili v nem ali dveh letih, marveč da moramo računati za zgraditev najmanje deset, še verjetnejše pa okoli dvajset let, posebno še, če pomislimo, da so bržčas napravili že takrat podzemskie rove (v spodnji trg in na Kamen), izklesali jih takorekoč v skalo, — tako bi prišli do zaključka, da je bil grad zgotovljen mogoče okoli leta 1235.

2. K o l o n II.

Kolon I. Vuzeniški (Žalmski) je najbrže tudi približno ta čas umrl, kajti v listini od 20. septembra 1236 (izdani v Žalmu) nahajamo že njegovega sina

Kolona II. kot gospoda, ki svojemu podložniku Witemaru dovoli prodajo neke vogtije. Istega Kolona zasledimo tudi v listini leta 1238., kjer se prvič imenuje Vuzenica (Saeldenhoven); Pilung, vitez iz Vuzenice, daruje namreč v sporazumu s svojo ženo Elizabeto in s privoljenjem svojega gospoda Kolona Žalmskega razna posestva in dohodke cerkvi v Velikovcu, med pričami tega akta pa nahajamo tudi Ditmara, župnika v Vuzenici (Dietmarus plebanus de Saeldenhoven).

V letih 1245. do 1254. so Trušnjani često nadlegovali šentpavelska posestva in napadali samostanske ljudi; tako vemo, da je Kolon Trušnjan (K. II. Vuzeniški) leta 1245. napravil kot vazal šentpavelskega samostana na njegovih posestvih kakaj škode in moral zato plačati 10 mark odškodnine. Priči te poravnave sta bila tudi Vuzeničana Libhard, sin Reinberta in Pilung, sin že gori omenjenega Pilunga. Leta 1247. je Kolon kupil za 80 mark tudi od benediktincev naselbino Sekožen, menda baš zato, da se izogne s tem drugim sitnostim, leta 1254. pa se je poravnal njegov sin Kolon III. v Št. Lovrencu s samostanom radi ondotnih obmejnih preprirov. — Kako važna oseba je bil gospod Vuzeniški, nam kaže ravno ureditev teh obmejnih sporov, kajti pri poravnavi (dne 26. avgusta 1254 v Št. Lovrencu) je bil navzoč sam koroški vojvoda Bernard s svojim sinom Ulrikom, potem vuzeniški župnik Ditmar (II.), neki Peter iz Vuzenice, Sifrid Marnberški in mnogo bližnjih višjih plemičev. Kolon II. je imel brata Konrada, s katerim je bil 24. junija 1251 v Marnbergu navzoč, ko sta Gizela, vdova Alberta Marnberškega in njen sin Sifrid izdala ustanovno listino za svoj samostan dominikank²⁾. Kolon Vuzeniški je dobil leta 1248. od svojega sorodnika Henrika Grabštajnskega pravico, da sme odkupiti od samostana v Vetrinju 12 kmetij v okolici Vuzenice za 40 mark; v listini se omenja Asank, ki je imel v fevd 6 kmetij, med

²⁾ L.-A. G. št. 664 in 665.

pričami pa sta Reinbert in Herbord iz Vuzenice. Istega leta je bil Kolon II. tudi v Tolminu [31. avg.]³⁾.

3. Kolon III.

O Kolonu III. vemo, da je bil leta 1258. vjetnik grofov bratov Henrika in Friderika Ortenbužanov; kaj je zagrešil, da so ga prijeli, ni znano, pa si vseeno moremo misliti, da je moral biti kak nasilen čin, ki se je v slučaju, da se je posrečil, pač smatral kot zelo viteški; ne smemo pozabiti, da je baš v tej dobi najbolj cvetel takozvani »Faustrecht«. Ker sta se Rudolf iz Roža (»de Ras«) in Kolon iz Vač (»de Leonburch«) z reverzom zavezala, da se gospod vuzeniški ne bo osvetil (»Urfehde schwören«), je bil Kolon Vuzeniški kmalu zopet na prostem. Leta 1263. je prepustil vse pravice, katere je imel do nekih posesti na Ojstrici in v Št. Janžu pri Dravogradu, samostanu v Št. Pavlu in dobil zato odpravnine 6 mark srebra; dve leti nato mu je podelil oglejski patrijarh Gregor patronat nad cerkvijo v Vuzenici. Leta 1272. se je zopet prepiral s šentpavelskim opatom »super diversis articulis«, sigurno zopet zaradi kakih posestnih sporov, stvar je pa razsodišče sporazumno poravnalo in se je listina tako previdno sestavila, da se sploh ne ve, zakaj je pravzaprav šlo.

Naslednjega leta je K. podelil v fevd nekemu Urbanu Skefenu tri kmetije pri Jablanah. Ko se je zbralo dne 19. septembra 1276 najvišje plemstvo iz Štajerske in Koroške v Runskem samostanu, da prisežejo rimsko-nemškemu kralju Rudolfu I. Habsburžanu zvestobo, je bil med navzočimi tudi naš Kolon III. Iz listine, izdane 3. novembra naslednjega leta (1277) v Slovenjgradcu, najbrže ob navzočnosti ogl. patrijarha Raimonda, izvemo, da je imel Kolon od oglejske cerkve v fevd desetine in 100 meric žita v kraju »Wiminich«, potem v Junski dolini v »Drendorf«-u desetino in 50 meric žita, potem v Ho-

³⁾ L.-A. G. št. 625 a.

lemburgu neke desetine, o katerih pa Kolon sam ni vedel kedaj in kako jih je dobil v fevd; dalje ima dobiti od patrijarhove kamere dva tovara olja in dva tovara rib in eno petino desetine od petih kmetij v kraju »Sochor«. — Listina od 1. januarja 1278, izdana na Dunaju, pravi, da je bila neka plemenita Vuzeničanka omožena s Hertnidom Lipniškim; bržčas je to bila ona Berta⁴⁾, hči Kolona III., ki jo omenja Muchar (Gesch. d. Stmk. V.), to tem bolj, ker bodemo vselej videli, da so bili Lipničani sorodniki Vuzeničanov in so imeli tudi svojo dedščino v vuzeniški okolici. Kratko pred svojo smrtjo je Kolon III. še dobil v fevd od krškega škofa Hertnida neko posestvo v Trušnjah, menda v rekompenzacijo za to pa se je odrekel vsem pravicam do grada Ungerbach.

Tudi kot viteza-vojščaka srečamo našega Kolona. Ko je leta 1257. ogrski kralj Bela (kot deželni knez Štajerske) dal radi nepokorščine oblegati Sifrida Marenberžana po svojem štajerskem glavarju Štefanu Zagrebškemu na marenberškem gradu, je zbral Friderik Ptujski, sorodnik Marenberžana, precej čet med prijatelji, znanci in sorodniki Sifrida po Dravski dolini, napadel oblegovalce ter podil Štefana in vojsko čez štajersko mejo na Ogrsko; jedva da je Štefan sam ušel. Sigurno je bil med onimi, ki so Sifridu prišli na pomoč, tudi Kolon Vuzeniški s svojimi ljudmi; saj tudi kot najbližji sosed, dober prijatelj in daljši sorodnik (oba Trušnjana!) ni mogel pustiti Marenberžana na cedilu. — In ko se je leta 1278. pripravljaj boj na življenje in smrt med češkim kraljem Otokarjem in Rudolfom I. Habsburgom, nahajamo Kolona že prve dni meseca avgusta pri Rudolfu, kateremu je skupaj s Friderikom Ptujskim in Otonom pl. Lichtenstein pripeljal izdatno pomoč 1000 oklopnikov, ki so bili v bitki pri

⁴⁾ Listina (prepis), katero sem kopiral, pravi sicer »dicta de Seldenhofen«; prav lahko je pa mogoče, da stoji v originalu **Berta**, kar bi se pač pri slabi pisavi dalo čitati Berta ali dicta.

Suhi Kruti (26. avgusta 1278) takorekoč odločilni. Znano je, da so baš štajerski (in koroški) vitezi s svojo hrabrostjo odločili bitko Rudolfu v prid. Kakšno plačilo je Kolon dobil za to pomoč, ni znano; verjetna pa je verzija, da je že Rudolf v počaščenje Kolona povzdignil Vuzenico v trg, — to tem bolj, ker o kakem drugem darilu ni nič znanega.

Na raznih listinah, ki se pa Vuzenice ne tičejo, nahajamo Kolona III. Vuzeniškega enajstkrat kot pričo⁵⁾ in pogosto celo med pričami na prvem mestu (ali vsaj prvi za grofi in duhovniki), kar je za oni čas pač najsigurnejše merilo za visokost plemstva in čast, ki jo je užival: razen tega je ohranjenih pet listin, katere je pečatil, ali sam ali z drugimi, kar je znak visoke časti⁶⁾. Na dveh izmed teh listin je njegov pečat izredno lepo ohranjen, ako pomislimo, da je od onega časa minulo že nad 650 let! Pečat meri v premeru 36 mm. kaže v ščitu podobo ptiča z razpetimi perutmi, ki gleda (heraldično) na desno gor (ptič rodbine Trušnjanov); pod repom se stikata dva trama. Na robu v krogu okoli pa nahajamo napis:

† - S - COLOIS - DE SELDENHOVI.

Sredi leta 1284 je Oton pl. Lichtenstein iz neznanjih vzrokov odložil svoje mesto kot deželni glavar Štajerske (capitaneus Styrie). Vojvoda Albrecht je nato ponudil glavarstvo Kolonu III. Vuzeniškemu, ki je ta posel obravljial poldrugo leto v splošno zadovoljstvo. — Kronist onega časa, Otokar pl. Hornek, pravi o niem doslovno: »Von im ward nihts vergessen. — daz zu der Rechtichait gezeucht — dhain voriht er da scheucht: — auh liez er ez durch lieb niht. — er war mit dem geriht — gemain den Reichen und den Arm. — er liez im erparm. —

⁵⁾ L.-A. G. št. 724, 774 d, 783, 793 b, 810, 925, 936, 977, 1070 a, 1127, 1137.

⁶⁾ Pečatil: L.-A. G. št. 1002, 1120, 1121, 1160, 1238; pečat lepo ohranjen na 1002 in 1137.

Pfaffen, Wittiben und Waisen, — die beschirmt er vor fraisen — und vor unrechten gewalt, — er werjunch oder alt, — nider oder hoch, — wer sich iht anzoh, — da er zu niht rehts het, — mit vollen er daz wider tet. — Dez Ambts phlag er furwar — chawm anderthalb jar, — da starb der Degen.« — Umrj je torej proti koncu leta 1285., v visokih časteh tudi na najvišjem mestu.

4. Kolon IV.

Znan nam je dalje Kolon IV., ki pa brščas ni bil sin Kolona III., temveč njegov vnuk. Listina od 8. avgusta 1288 namreč pravi, da prodajo bratje Ulrik, Konrad in Ditrik iz Maribora svoj delež na gradu v Vuzenici otrokom svojega strica Kolona Vuzeniškega za 25 mark srebra. Če bi bil Kolon (IV.) takrat že polnoleten in bi bil prevzel gospostvo po očetu Kolonu III., bi listina navedla kot kupca le eno osebo, in bi gotovo bilo pisano »sun« in ne »chint«. Oni Kolon pa, ki se omenja v listinah l. 1254. in 1263. poleg očeta, (Jaksch MC IV. št. 2571 in 2798) bi bil leta 1288. gotovo že kakih 40 let star in ne »otrok«. In slednjič kot nad 80letni starček se Kolon IV. najbrže ne bi bil vdruživ oženil, kakor bomo slišali. Sicer pa proda tudi Elizabeta iz Roža, (menda vdova po onem Rudolfu iz Roža. znanem nam iz leta 1258. in sorodnica Kolona III.) že leta 1286. (31. maja) neke dohodke, katere je dobila kot dedščino po Kolonu III. pri Vuzenici in Ribnici, Kolonu in Henriku in njunim (neimenovanim) sestram, kar nam tudi gornjo domnevo potrjuje. Menda se je pa še leta 1288. zadeva nasledstva uredila, ker proda tega leta (dan ni povedan) Ortolf iz Grebinia dedščino svoje žene Marjete Kolonu za 40 mark⁷⁾. **V tej listini se tudi prvič imenuje Vuzenica trg (»marchet«).** Tudi Gertruda iz Neubergera mu je leta 1300. zastavila svoj del pri vuzeniškem gradu za 60

⁷⁾ L.-A. G. št. 1279 a, 1343 a, 1349 a.

mark srebra, dve leti nato pa je Kolon menjal neka posestva s Hartnidom iz Wildona.

V letih 1312. in 1316. je tudi kupil Kolon od svojega nečaka Konrada iz Lipnice vsa posestva v vuzeniški okolici za 32 mark srebra. Kaže se pa, da je prišlo do prepira med njima, ker je Konrad z listino 16. marca 1328 izjavil, da se je popolnoma poravnal s svojim stricem Kolonom in njegovo soprogo Nežo.

Zdi se, da je bil Kolon IV. dober gospodar, pridobil si je mnogo posestev, pomagal pa je tudi drugim rad iz zadrege. Posodil je n. pr. leta 1305. Rainprehtu iz Glineka 13 mark, naslednje leto pa se je odpovedal s svojo soprogo dedščini, katero je imela dobiti Nežina mati Alviza.

Da so bile kmetije, dvorci in desetine, katere je posedoval v okolišu Ribnice, Št. Lovrenca in tostran potoka Velke ter desetine na Remšniku fevd šentpavelskega samostana, izvemo iz listine, izdane v Vuzenici 10. avgusta 1319. Dobil jih je (Kolon) s to listino na novo v dosmrtni užitek.

Razen Konrada so imeli v Vuzenici še drugi gospodje iz Lipnice svojo dedščino, katero so leta 1309. prodali Hertnidu iz Vivšnika za 16 mark srebra; leta 1322. pa je Kolon IV. dobil od Henrika iz Vivšnika v last Hermana Grila in njegove otroke. Gotfrid, stolnik v Št. Lovrencu, je tudi imel od Kolona v fevd neke dohodke »gelegen zu Frauenburch an dem Perg« (Fram?); te je prodal leta 1334. Gotfrid z dovoljenjem svojega gospoda Nikolaju »von dem Stain«^{s)}.

Kolon IV. je bil v drugič oženjen (l. 1344.) z Elizabeto, hčerko Alberta iz Šumberka (pri Trebnjem na Kranjskem), vdovo po Gotšalku iz Neubergera. S to ženitvijo si je pridobil grad in pritikline v Šumberku, kot jutrnjo pa je zastavil svoji soprogi vuzeniški grad z vsemi pritiklinami za 1500 funtov penězov. Menda je kmalu nato težko obolel in brž-

^{s)} L.-A. G. št. 2065 a;

čas tudi umrl, ker je volil z listino od 30. novembra 1344 (izdano na Dunaju) vso svojo last stricema Everhardu in Henriku iz Walsee-ja. Ta listina je važna v toliko, ker so imenovani v njej tudi (vsi?) drugi fevdi, katere je imel pri Altenhofenu (fevd od škofa v Freisingu), v Cirknici in Podgradcu v Slov. goricah (fevd od deželnega kneza) in v Kranjah v Slov. goricah in okoli Ribnice ter na Remšniku (fevd od šentpav. samostana). Vse te jima je volil pogojno, ako bi umrl brez dediča. Listine nam pa omenjajo še enega Kolona Vuzeniškega, petega in zadnjega tega imena, obenem najjimenitnejšega Vuzeničana. Čuden slučaj! Kakor pozneje pri Celjanih, izumrejo i Vuzeničani, ko so takorekoč na višku slave! Prej pa še nekoliko o Kolonu IV.

Leta 1299. ga nahajamo med posredovalci spora med Henrikom Viltužanom in vojvodo Rudolfom III. Imenovani Henrik je imel najbrže v protipravni lasti že od leta 1290. (pa do 1299.) mutski grad z mitnico in pritiklinami. (Orožen, Bistum Lavant I. str. 122, sicer bržčas ne bi bil že leta 1290. daroval mutskim avguštincem posestva.) Ko je vojvoda Albreht postal leta 1298. rimsko-nemški cesar, je določil za regenta notranje-avstrijskih dežel svojega sina Rudolfa. Ta je istega leta prevzel vlado in med drugimi zahteval »iure principatus« (s pravico deželnega kneza) tudi od Viltužana, da mu mora izročiti mutski grad s pritiklinami. Ker Henrik tega z dobrega ni hotel storiti, trdeč, da je to njegova neoporečna last, je kratkomalo poslal vojvoda pred Muto vojsko, ki so mu jo dali sekovski škof Ulrik, grof Friderik Vovbrski, maršal Herman Landenberški, grof Haug Teufenski, plem. Hakenberg in pl. Hohenlohe, in je dal oblegati grad. K zadnjemu napadu, ki ga je hotel sam voditi in da vidi razdejanje gradu in ponižanje Viltužana, je sam prišel na Muto. Toda do tega ni prišlo, ker so v zadnjem trenutku, bilo je proti pomladi 1299, (ali 1302?) posredovali za mirno rešitev spora prijatelji in sorodniki Viltužana, namreč Kolon Vuze-

niški, Bertold Emerberški, pl. Aufenstein in pl. Weisseneck. Mučki grad s pritiklinami je dobil vojvoda Rudolf. Viltužan pa zato od njega 200 mark srebra¹⁰⁾.

Kolon IV. je bil tudi priča pri raznih daritvah, posestnih izmenah in sličnih aktih in ga nahajamo kot pečatitelja takih listin šestkrat¹¹⁾). Njegov pečat se le nekoliko razlikuje od pečata Kolona III. v besedilu, in se glasi: † S. CHOLONIS. DE. SELDENHOFEN., nad ščitom pa ima heraldične okraske. O njegovih vitezih Ulriku, Berhtoldu, Haidenrainhu bodemo še slišali pozneje.

Kakor vidimo iz rečenega, je bil tudi ta gospod Vuzeniški znamenita oseba, le da se je menda bolj brugal za svoje gospodarstvo kakor za državne posele; (vsaj na znanih listinah ga ne nahajamo nikdar v bližini cesarja ali deželnega kneza).

5. Kolon V.

Tako pridemo do zadnjega gospoda Vuzeniškega, Kolona petega. Bil je v sorodstvu s celjskima grofoma Hermanom in Ulrikom, z Ivanom iz Šumberka in pl. Aufenstein. Elizabeta, hči slednje imenovanega je bila njegova soproga ter se je po njegovi smrti mogoče v drugič omožila s Pilgrimom iz Pucheima.

Kolon V. je kupil leta 1345. nekaj posestev pri Trbonjah, Slovenjgradcu in pri Puhenštajnu za 36 mark srebra, leto nato od Werjanta iz Tissinga dvor v Tissingu za 50 fl. Vuzeničanka Kristina je imela od Kolona v fevd neka posestva, katera je podelil po njeni smrti leta 1352. svojemu podložniku Ditmaru Kuhel. Leta 1356. je prepustil Petru in Zabjaku eno kmetijo v Kranjah, šest let pozneje pa je kupil od

¹⁰⁾ Muchar VI. Ottokar v. Hornock, Reimchronik, cap. 720—721. Verzi 78.670—78.970.

¹¹⁾ L.-A. G. št. 1603 f, 1671 c, 1683 b, 1703 b, 1709 b, 1930 b.

Wulfinga iz Spilfelda neke dohodke in 20 veder vinskega pridelka v Kršnici za 210 fl.

Slišali smo že, da si je Kolonov prednik pridobil z ženitvijo grad Šumberk. Najbrže pa je prišel Kolon V. v denarne stiske, ker izvemo že leta 1353., da je prodal polovico gradu Šumberka z vsemi pritiklinami za 100 funtov dunajskih penzov Rainprehtu iz Šumberka, dve leti potem pa je volil istemu še drugo polovico gradu. Zaradi tega gradu je pozneje nastal prepir. Nazadnje se je Kolon I. 1360. pogodil glede gradu s svojim stricem Ivanom iz Šumberka, naslednjega leta pa mu je prodal še svoj užitek, ki ga je imel dobivati iz dohodkov imenovanega gradu.

Vuzeniški grad s trgom in turnom je Kolon leta 1359. volil svojemu bratrancu Viljemu iz Glineka, a pozneje (1361) ga je odstopil avstrijskemu vojvodi Rudolfu IV. (Ustanovitelju), kar je šentpavelski opat Konrad kot fevdni gospod leta 1363. potrdil. Tudi ta Kolon je imel od šentpavelskega samostana v fevd one kmetije, dvorce in desetine pri Ribnici in ob Veliki ter desetine na Remšniku, kakor izvemo iz listine vojvode Rudolfa leta 1363.¹²⁾ Ta listina tudi določa, da imajo fevdi po smrti Kolona V. pasti nazaj v popolno last šentpavelskega samostana. Od leta 1358. je bil Kolon V. glavar v Pordenone (na Beneškem) ter mu je vojvoda Rudolf z a s t a v i l za 5792 fl, katero svoto mu je dolgoval za službovanje v Venzone in Pordenone in za 1800 fl, kateri dolg je izviral še izza vojvode Albrehta II., še mitnico v Venzone¹³⁾. Od istega vojvode je dobil v zastavo za 1300 funtov penzov leta 1364. tudi gospostvo v Slovenjgradcu.

Leta 1366. je Kolon volil Vuzeniški grad s trgom in vsemi drugimi pritiklinami vred ter tudi vsa druga s v o j a posestva — (medtem je namreč voj-

¹²⁾ L.-A. G. št. 2873.

¹³⁾ L.-A. G. št. 2720, Krones: Herrenstand str. 89.

voda Rudolf umrl) — svojima stricema, celjskima grofoma Ulriku in Hermanu, dosmrtni užitek si je pridržal in tudi izvzel slučaj, da bi dobil potomca, pa bil moškega ali ženskega spola; istega dne, bilo je 13. oktobra v Celju, je predal Celjanom tudi svojo pravico do neke mestne davščine (»statsteuer«) v Mariboru, katero je imel od deželnega kneza in je donášala letno 120 funtov dun. penzov. Leto pozneje jima je zastavil še svoj grad v Vrbovcu (pri Mozirju) in njega pritikline za 1000 fl.

V kako visokih časteh je bil pri sodobnikih, nam priča tudi dejstvo, da so naprosili med drugimi i njega, ko sta se prepirala Neža, vdova Friderika Walsejca in njen bratranec Eberhart (Walsejec) zaradi zapuščine umrlega Friderika, da je posredoval poravnavo (l. 1362.). Naslednjega leta pa ga nahajamo že kot deželnega glavarja Štajerske. Iz pozne jeseni 1363 izvemo, da je bil vojvoda Rudolf IV. v vojni z Bavarci, ker so ti zahtevali zase Tirolsko, ki jo je posedoval Rudolf. Med štajerskimi vazali, ki so pripeljali vojvodi obilno pomoč, nahajamo (po leg Celjanov, Stubenbergov, Korošcev Ortenburžanov, pl. Weissenck itd.) tudi Kolona Vuzeniškega. Menda pri tej priliki, ko so šle čete Rudolfu na pomoč, so napravile tudi po posestvih oglejskega patrijarha dokaj škode, ker izvemo iz navodil, katere je dal patrijarh svojemu odposlancu Ludoviku, da se naj pritoži pri cesarju zoper vojvodo Rudolfa in »de crudelibus et asperis destructionibus«, katere so prizadejali grof celjski, grof Ortenburški in »dominus Cuol de Saldinoven«¹⁴⁾. Kolon je tudi osebno spremljal svojega gospoda z vojsko na Tirolsko, pa se je menda ravno pri tem pohodu precej zadolžil, (svoje čete sam vzdrževati, ni bila malenkost!) ker je prišedši nazaj zastavil (l. 1364.) svoja posestva pri Murau-u Ulriku pl. Stubenberg za 1000 fl, grad Pernharztal pa Ivanu pl. Haslau za 750 fl. — Kot nagrado za požrtvovalnost pa je dobil potem od voj-

¹⁴⁾ L.-A. G. št. 2892 e.

vode neke fevde v Benečiji in v zastavo lastelinstvo v Slovenjgradcu.

Bil je, kakor pravijo listine, deželni glavar od 1363 do 1367 in kot takemu so mu naročili i vojvoda Rudolf (l. 1365.) in po njegovi smrti vojvodi Albreht in Leopold (l. 1366.), da naj posebno štiti la v a n t i n s k o škofijo. (Ravno lavantinsko, njegovo sosedo! To nam daje misliti. Najbrže je listina hotela s tem reči, naj to že pusti na miru in ne nadleguje vedno, — toda o dež. glavarju se to vendar ni smelo napisati!) Tudi ga je kot deželnega glavarja naprosil runski samostan, da razsodi spor z Ortelom iz Turna radi nekih spornih posesti in še z drugih strani je bil večkrat naprošen, da ali pečati listino ali prisostvuje kaki razpravi pot priča¹⁵⁾.

Da je tudi kot deželni glavar bil večkrat v svoji domačiji Vuzenici, da uredi eno in drugo, to smemo s sigurnostjo trditi. En slučaj nam je znan: leta 1366. je tukaj dal Dankelu (iz Vuzenice) v fevd tri posestva; tri leta pozneje (5. avgusta 1369) **pa je podelil Ulriku Ungerl, župniku v Vuzenici, nižje sodne pravice**¹⁶⁾. Od takrat pa do leta 1848., skoraj 500 let je bil vuzeniški župnik tudi sodnik čez svoje ljudi. — Glasom listine od 8. novembra 1368 je tudi dobil Kolon od Konrada pl. Aufenstein, svojega svaka in maršala na Koroškem, izplačanih 1000 funtov dunajskih penězov kot dedščino svoje žene Elizabete za očetom, leto kasneje pa je dal svoji teti Alheit pl. Weisseneck dve kmetiji, eno »in Porzant«, drugo »in der Gruben« z določilom, da naj ti dve kmetiji po njeni smrti pripadeta samostanu dominikank v Marenbergu za eno obletnico zanj. — Leta 1370. (8. julija) izjavita Kolon in njegova soproga, da se odrečeta vsem terjatvam, katere bi mogla imeti na tistih očetovih in bratrančevih (Aufensteinskih) posestvih, katera so prišla v roke avstr. vojvodima

¹⁵⁾ L.-A. G. št. 2966 a, 2913 a, 2932 d.

¹⁶⁾ Prepis listine je v arhivu zgod. društva v Mariboru.

Albrehtu in Leopoldu, pač pa mora vojvoda Albreht izplačati Elizabeti jutрно.

Kolon se je večkrat zadolžil pri raznih osebah. Leta 1364. je žid Muš iz Maribora izjavil, da je Kolon poravnal svoje dolgove pri njem. Nekoliko Kolonovih dolgov je po njegovi smrti poplačal celjski grof Herman leta 1380. Pervoldu Klingenfurtu; isti grof se je tudi leta 1378. pogodil z Nachimom, židom v Slovenjgradcu, in njegovim bratom Mušem zaradi terjatev, katere sta imela ta dva do Kolona Vuzeniškega. Pred letom 1370. si je Kolon najel večje posojilo pri celjskih židih Mušelu in Kadgenu, pri katerem (posojilu) se je Katarina pl. Liechtenstein, vdova po Henriku Viltuškim zavezala kot porokinja. Bržčas to posojilo sta leta 1377. celjska grofa Herman in Viljem povrnila, ker sta izjavila žida Kadšim in Šebel, (imena, posebno židovska, so na listinah navadno spočena, zato je lahko mogoče, da sta to zgoraj imenovana žida Kadgen in Mušel), da sta grofa poravnala vse dolgove, katere so pri njima naredili gospodje vuzeniški. — Za 100 fl se je Kolon zadolžil tudi pri zlatarju Ulriku iz Solnograda, kateri je to terjatev leta 1380. odstopil Ortleinu Vislarju.

Kolon je bil od leta 1363. do svoje smrti (bržčas januarja 1374) tudi stolnik deželnega kneza¹⁷⁾ in je ta čast po njegovi smrti prešla na Viljema iz Glineka, ki je podedoval za njim tudi del vuzeniškega viastelinstva, kar je pa leta 1376. odstopil celjskima grofoma. Dediči večine ostalega Kolonovega imetja pa so bili celjski grofje, o katerih bomo še obširneje slišali pozneje.

Pečat Kolona V. nam prikazuje v sredini sliko psa, okoli pa je napis »CHOL DE SELDENHOFEN«. Izpremenili so tudi Vuzeničani svoj pečat bržčas nekako isti čas, kakor Celjani.

¹⁷⁾ Krones: Herrenstand str. 84; Archiv für öst. Gesch. 95, str. 509; S. A. W. Rep. 24.

To je približno vse, kar vemo po listinah iz življenja, delovanja in gospodovanja zadnjega gospoda Vuzeniškega. Izumrla je ž njim veleugledna in visokopleniška rodbina, ki bi se bila sigurno povzpela še do višjega plemstva, če bi jim bila usoda v potomstvu mijejša.

Ako sedaj preotrimo vse, kar smo tukaj izvedeli o gospodih vuzeniških vidimo, da je bila rodbina zelo imovita; razsežna posestva v okolici Vuzenice, da v celi današnji dekaniji vuzeniški, v Slovenjgraški dolini, okoli Dravograda, po Koroškem pri Trušnjah. Žalmu itd. v Labodski dolini, po Gornjem Štajerskem in v Savinjski dolini, pozneje tudi po Kranjskem, ta razsežna last in plemenito pokolenje, oboje skupaj jim je že kmalu zasiguralo med plemstvom častno mesto, ki so si ga znali z dobro politiko in ženitvami še bolj utrditi. — Svesti si moramo biti pred vsem, da je to, kar se nam je listin iz onega časa ohranilo, le bore mali del onega, kar se je oni čas vse zapisalo. — in vendar jih je za naš kraj primeroma mnogo! Iz njih izvemo marsikaj zanimivega, — le škoda, da ni ohranjenega ne enega urbarja iz srednjega veka, ki bi nam posebno o davčnih prilikah onih časov pri nas podal jasnejšo sliko. Toliko pa smemo sklepati iz vuzeniških urbarjev 16. stoletja (ki so objavljeni v XXII. letniku »Časopisu za zgod. in narodopisje«), da tako hudo, kakor to svar slika G. Majcen v »Zgodovini Jarenine«, stran 19 posebno glede robote vendar ni bilo! — Gotovo je, da so bili tudi gospodje Vuzeniški doma nasilni graščaki, ki so poznali le sebe in svojo kasto, podložnika pa le kot svoje orodje, — kakor pač plemstvo onega časa sploh.

Še enega se hočemo na kratko dotakniti. V deželnem arhivu v Gradcu leži Stadlov rokopiš v osmih folijantih: »Ehrenbuch des Herzogthums Steyr«. V prvi knjigi je napisal pisatelj med drugimi tudi o gospodih Vuzeniških, kar je zbral in zvedel o njih. Na čelu tega spisa nahajamo grb gospodov Vuzeniških (v ščitu trije poštni rogovi, okoli ščita

razni okraski v rdeči in beli barvi, na pečatu pa napis okoli: COLO von SELDENHOFEN), ki pa je menda le izrod pisateljve domišljije. Uvodoma opiše celi grb in pravi potem, da so imeli dva grada, Vuzeniškega in še enega, »allwo khein schloss mehr vorhanden, besitzt Max graff von Lenheim, auch die **herrschaft Rän**«. Od njega torej ima Schmutz (hist. top. Leksikon) to trditev, in še nekoliko drugih, ki niso nikjer potrjene! Potem pravi, da je živel »Christof von Seldenhoffen« okoli leta 996. in da je prisostvoval turnirju v Brunsvigu, »Gotschalkh von Seldenhoffen«, da je živel okoli 1170 itd. Edino v letu 1278. ima nekoliko točnejših poročil (mogoče je poznal Otokarjevo »Reimkronik«), vse drugo pa je konfuzna mešanica, v kateri se menda sam ni spoznal. Vpisal je tudi neke listine, ki jih danes ne poznamo, ne pove pa nikjer, odkod vse to ima. Navedemo to delo tudi samo radi tega, ker je to pravzaprav prvi štajerski poskus te vrste (spisano je bilo vse pred 200 leti), in ker je navidezno hotel biti štajerski Valvazor, — kar se mu pa, vsaj kolikor se da sklepati iz tega spisa nikakor ni posrečilo.

B. Celjski Grofje.

Kakor smo že zvedeli, je zadnji gospod Vuzeniški Kolon V. umrl začetkom leta 1374. Čeprav je volil z listino od 13. oktobra 1366 vuzeniški grad s trgom in vsemi drugimi pritiklinami ter tudi vsa druga svoja posestva svojima stricema, celjskima grofoma Ulriku in Hiermanu vendar stvar prevzetja te dedščine ni potekla tako gladko. Otrok sicer res ni bilo, ostala pa je vdova, ki se je bržčas branila izročiti moževo zapuščino Celjanom: menda je tudi sama imela neke pravice do gotovih delov zapuščine, katere so pa seve po pogodbi zahtevali Celjani tudi zase. Nastale so nedvomno večje komplikacije, ki se niso dale rešiti kar čez noč.

Ona posestva, katera je imel Kolon sam le kot fevd ali v zastavo, so se seveda kmalu po njegovi

smrti podelila drugim plemenitašem. Slišali smo že, da je vojvoda Rudolf zastavil leta 1364. Kolonu gospostvo v Slovenjgradcu; isto je podelil 4. februarja 1374 vojvoda Albreht III. Hugonu iz Devina, in sicer je moral slednji plačati menda vdovi Elizabeti 1300 fl, za katero vsoto je vojvoda Rudolf zastavil Kolonu Slovenjgradec, nadaljnih 400 fl pa vojvodi. — Vas Altenhofen (na Kor.), potem Neumarkt, Murau, Hundsmarkt in Scheufling, katere je preje imel Kolon od fraisinškega škofa v fevd, je dobil 4. julija (1374) Wulfing Stubenberg, fevde šentpavelskega samostan pri Ribnici in Št. Lovrencu, ob Velki ter desetine na Remšniku pa je dobil Hans Liechtenstein. Tako vidimo, da se je kmalu porazdelilo vse, kar ni bila prosta lastnina (alod) gospodov vuzeniških.

Iz poznega poletja 1374 izvemo, da je Pilgrim iz Puchheima, deželni kapitan v Brežah (na Kor.), snubil Elizabeto, vdovo po Kolonu V. On in njegov oče Albrecht sta obljubila avstr. vojvodi Albrechtu III., da mu hočeta z vuzeniškim gradom služiti, ako bi se Pilgrim oženil z Elizabeto. Dvomimo pa, da je prišlo do zakonske zveze, ker je dobil 27. septembra istega leta Jurij II. iz rodbine Liechtenstein-Nikolsburg velik del vuzeniških fevdov od vojvode Albrechta¹⁸⁾.

Iz leta 1375. vemo, da se je pritožil šentpavelski opat na papeža Gregorja XI. v Avinjon, ker so mu celjski grof Herman, Viljem Ostrovrhar, Hugon iz Devina in Elizabeta, vdova Kolona Vuzeniškega, delali škodo na posestvih in v denarju (bržčas v plačilih). Papež je ukazal krškemu proštu, naj preišče sporne zadeve in jih uredi, da pa nikakor ne sme izreči cerkvenega izobčenja nad celjskimi grofi. Že iz tega vidimo, v kakšnem ugledu so takrat bili celjski grofje pri papežu, pa tudi lahko sklepamo, da zadeva dedščine po Kolonu med Elizabeto in Celjani

¹⁸⁾ vide: »Mitteilungen« XLVII., stran 90 (Krones: Herrenstand).

še vedno ni bila urejena, sicer obeh pač ne bi nahajali imenovanih v gornji buli. In še iz pozne jeseni istega leta imamo vest, da je Elizabeta darovala neko kmetijo pri Sv. Simonu (menda v Pernicah), katero je preje imel Hertl iz Vuzenice, samostanu v Marenbergu.

Viljem iz Glineka, kateremu je bil Kolon že leta 1359. volil vuzeniški grad s trgom vred, se je leta 1376. pogodil s celjskim grofom in z Volfgangom Walsejcem tako, da se je odrekel vsaki pravici do gradu in gospostva v Vuzenici, zato pa je dobil od svojih nasprotnikov druga posestva. Kmalu nato je prišlo zaradi gradu in gospostva v Vuzenici do prepira med celjskim grofom Hermanom in Ulrikom Stubenberškim. Leta 1377. (5. marca) se je razsodilo tako, da naj grad in gospostvo dobi grof Herman, Ulrik Stubenberški pa 150 funtov penězov. Tri dni pozneje sta tudi bratranca Volfgang in Ulrik Walsejca prodala svoje pravice do gradu in gospostva v Vuzenici, svojima stricema, celjskima grofoma Hermanu in Viljemu. Že preje, menda začetkom leta 1375. sta ista grofa dobila tudi od vojvoda Albrechta v fevd nekatera posestva, katera je prej imel Kolon Vuzeniški kot fevd. Tudi te posesti jima 1377 (4. marca) potrdi Albrecht na novo kot fevd. Tako so si celjski grofje v teku enega leta zagotovili svojo pravico do Vuzenice in ondotnega gradu nasproti Viljemu iz Glineka, Ulriku iz Stubenberga in Volfgangu in Ulriku iz Walsec.

Celjski grofje so tudi v naslednjih letih pridno pomnoževali svoje imetje v Vuzenici in njeni okoli. Pod vuzeniškim gradom je bil neki dvorec, katerega je grof Herman dal leta 1377. v fevd Ulriku Schiferju. Istega leta je poplačal tudi Kolonov dolg pri celjskih židih Kadšimu in Šebelu. Sigurno tudi vemo, da je bil grof Herman dne 17. aprila 1377 osebno navzoč v Vuzenici. Istega dne je namreč z listino, izstavljeno v Vuzenici »am suntag misericordia« podelil Hansu, tržanu na Muti, in njegovim dedičem pol kmetije, na kateri je bival nekdej Kör-

ping, in zraven še dvanajst njiv; za to mu ima Hans služiti vsak Božič enega zajca ali pa devet dunajskih penězov. Naslednjega leta se je grof Herman pogodil še z Nachimom, židom v Slovenjgradcu in njegovim bratom Mušem zaradi terjatev, katere sta imela oba še za Kolonom Vuzeniškim. Šele s tem je bila potem zadeva zapuščine gospodov Vuzeniških za celjske grofe popolnoma urejena.

Pri Vuzenici je bil kraj »Zanried«, kjer je imela Elizabeta, vdova po ranikem Toppauerju, tri kmetije, katere je za 36 mark dobrih dunajskih penězov kupil leta 1381. grof Herman.

Zanimiva je listina, s katero so v Celju dne 27. marca 1383 ustanovili: Herman grof celjski, vuzeniški župnik Ulrik (Ungerl) in vuzeniški tržki sodnik Nikolaj Schaisbacher, beneficij pri Devici Mariji na Kamnu. Gotovo je bila cerkev že mnogo starejša in so jo bržčas onega leta vuzeniški tržani temeljito popravili, nato so darovali župnik Ulrik, grof Herman in sodnik Schaisbacher precejšnje dohodke za beneficij — slednji je daroval 100 funtov dun. penězov, za takrat ogromno vsoto! in še nekaj posestev —, tako da je mogel tamkajšnji kaplan od njih brez skrbi živeti. Glasom listine beneficijatu ni bilo treba ne pridigovati, ne krstiti, ne spovedovati, tudi ne voditi cerkveno petje, temveč je bil le v duhovnih rečeh in pa seveda upravnopodrejen vuzeniškemu župniku, sicer pa popolnoma svoj gospod. Moral je maševati vsak dan pred solnčnim vzhodom in se med mašo imenoma spomniti svojih dobrotnikov, Hermana grofa celjskega, njegove soproge ter njegovega strica Kolona vuzeniškega, potem župnika Ulrika in sodnika Schaisbacherja. Iz iste listine tudi lahko posnamemo, da so se vršile na leto sedemkrat na Kamnu slovesne pozne službe božje, namreč na Božič, Veliko noč in Binkošti, potem na dan posvečenja cerkve (dedicatio ali Kamenska nedelja, druga nedelja po Veliki noči), na dan župnega patrocinija (6. decembra), na Veliki Šmaren (15. avgusta) in na Mali Šmaren (8. sept.).

Pravico prezentacije beneficijata je imel celjski grof, pravico potrditve in vmeščanja pa vuzeniški župnik. — Kje je beneficijat stanoval, tega sicer zanesljivo ne vemo, domneva pa se, da v gradu samem; — saj je bil to najbližji in najprimernejši kraj, tudi kapela je bila tam, kdo bi naj sicer skrbel zanj?

Grof Herman II., naslednik Hermana I., je kupil leta 1400. za 80 fl. dunajskih penězov pet posestev, katera je preje imel Ulrik Schrampf v vuzeniškem gospostvu kot fevd tega posestva. Vsa ta posestva so bila pri Ribnici in sicer: (Janez) Mori, Viašnar, (Štefan) Morold, Wunder in Leopoldovo na Planini (Brdini). Pet let pozneje (1405) je isti grof dobil od oglejskega patrijarha Antona v fevd še desetine v Vuzenici, katere so po smrti zadnjega gospoda vuzeniškega postale proste. Na teh desetinah, ki so bile pri Sv. Danijelu (»am Palmerperch«), je imela Marjeta, vdova po Andreju Kimbergerju ter soproga Jurija Reisbergerja, 200 funtov dun. penězov kot svojo jutrnjo vknjiženo. Leta 1417. ji je grof Herman izplačal rečeno vsoto.

Bržčas so celjski grofje prav redko prihajali v Vuzenico, — pri veliki razsežnosti svoje grofije to tudi drugače ni mogoče. Zato so pa imeli tukaj svojega namestnika, gradnika ali grajskega grofa, ki je v njihovem imenu delil pravico, pobiral davke, skrbel za varstvo grada itd. Po imenu nam je znan le eden teh gradnikov, namreč Peter iz Marenberga (1391—1407).

Važno za naš okraj je leto 1425. Celjani in bamberski škofje so imeli spore radi deželno-sodnih mej med graščinami Hartnidstein in Weissenek na eni in Grebinj in Volšperk na drugi strani. Konec spora je bil ta, da je odstopil Celjski grof Herman bamberskemu škofu graščini Hartnidstein in Weissenek, dobil pa je zato grad, mitnico in trg Muto. Dne 26. aprila so se sestali svetovalci trgov Mute in Vuzenice in so ocenili vse dohodke mutske graščine, 29. aprila pa je bila kupčija pravoveljavna. Tako

je prešla Muta z okolišem v last celjskih grofov, pri katerih je ostala potem do smrti zadnjega Celjana.

Z listino dne 20. marca 1427 je grof Herman določil, da v slučaju, da ne bi imel moških potomcev, dobi Ivan grof Schaumburg 60.000 fl., kateri znesek leži v gradovih Lichtenstein. Šmirenborg, Vuzenica, Dravograd, Ojstrica (v Sav. dolini) in v trgu Mozirje. Ker pa vemo, da je bil njegov sin Friderik takrat že drugič oženjen z Veroniko Deseniško, je to stari grof Herman najbrž storil zato, da bi ostrašil Friderika in ga eventuelno razdedinil.

Isti Herman je potrdil leto nato vuzeniškemu župniku Juriju Meberblu nižje sodne pravice, ktere je bil leta 1369. podelil vuzen. župniji zadnji gospod vuzeniški Kolon V.

Ko je grof Herman II. leta 1434. umrl, mu je sledil v vladanju Friderik III. Od tega imamo le malo listin, ki se tičejo Vuzenice in Mute. Leta 1439. je dovolil samostanu v Vetrinju (na Kor.) prostost mitnine pri mitnicah v (Slov.) Bistrici in Vuzenici (prav na Muti) za lastna vina, ki bi se pridelala v Mariboru, Limbušu ali Bistrici. Dve leti nato, 15. marca 1441., je prodal grof Friderik Jakobu Apečniku, tržanu v Vuzenici, hišo, katero je preje imel Hohen-syn in vse pritikline, travnike, njive itd. za neimenovano vsoto denarja, štiri tedne nato pa je podelil Juriju Leisser neko hišo na Muti s travniki, pašniki njivami in dvema desetinama v Ribičju in pri Št. Janžu; vse to je do tja imel v najem prejšnji upravnik in mitninar na Muti, Ulrik.

Leta 1451. sta celjska grofa Friderik in njegov sin Ulrik določila, ako bi brez moških dedičev umrla, da naj vuzeniški grad s trgom in pritiklinami, dalje mutski grad, in grad in trg Dravograd z vsemi uradi in pritiklinami, ki jih navaja tako: »eren, wierden, herlichkeiten, nuczen, renten, gulten, lewten und gutern, manschaften und lehenschaften, geistlichen und werltlichen lehen, vogtey, mautten, zoll, vischwayd, see, wasser, weald, jaid, holczer« dobita brata Volfgang in Rainpreht iz Walsee. Ker pa je to bilo le

vabilo, da sta dobila Walsejca v sporu s cesarjem Friderikom na svojo stran, se ta listina vselej od cesarja ni respektirala.

Lêta 1456. so Turki zopet ogrožali ogrsko mejo. Kralj Ladislav je zato zbiral v Beogradu večjo armado in imenoval za stotnika svoje vojske grofa Ulrika. In tam je doletela Celjane usoda. Od svojih nasprotnikov (ogrskih plemičev) je bil Ulrik v gradu umorjen dne 9. novembra 1456. Ž njim je izumrl mogočni rod Celjanov, naše domače dinastije, ki bi lahko bili že takrat osnovali jugoslovansko kraljevino.

C. Trg Vuzenica.

Kedaj približno in kje je nastala prvotna naselbina Vuzenica, smo že slišali. Slomšek pravi v vuzeniški (cerkveni) kroniki, da je našel zapisano v starih urbarjih (davčnih knjigah), da se je nekdam (v 16. stoletju) reklo gornjemu trgu »stari« trg, spodnjemu pa »novi«. Videli bodemo tudi iz listin 14. stoletja, da je bilo temu že takrat tako in da se je razprostiral stari trg okoli cerkve in ob potoku. Spodnji ali novi trg pa je nastal nekako tako-le:

Ko je začel Kolon I. zidati grad (okoli 1220), je gotovo pripeljal seboj precejšnje število svojih ljudi, pred vsem zidarje, tesarje, kamnoseke itd; težake, voznike in druge delavce pa je vzel izmed tukajšnjih svojih (Trušenjskih) podložnikov. Čuli smo že, da so zidali grad dolga leta, zato so se oni rokodelci, katere je pripeljal seboj, tudi med tem že udomačili tukaj in so si postavili s pomočjo svojega gospoda, na njegovih tleh, ob vznožju grajskega hriba svoje domačije. Graščak pa je seveda že skrbel potem tudi za dotok trgovcev, obrtnikov in rokodelcev, ki so se naravno naselili poleg svojih nemških rojakov, takorekoč pod okriljem grada. Tako sta nastali polagoma dve naselbini, zgornja (slovenska) z domačini, spodnja (nemška) s priseljenci. Zato se ne smemo čuditi, če nahajamo v listinah samo nemška imena prebivalcev Vuzenice, — saj so bili ti plem-

stvu pač mnogo bližji kakor avtohtono prebivalstvo. In ta nemški značaj je ohranil trg še do konca 19. stoletja, čeravno se že v 18. stoletju neha priseljevanje tujih elementov, ampak pokupijo od tržanov posestva domačini-okoličani in se naselijo tu kot rokodełci in obrtniki.

Ko je bila spodnja naselbina že prilično velika, so jo obdali z obzidjem, ki so ga speljali: zapadni zid od Drave mimo (danes) Rihtarja v smeri na hribček nad Urbanclom in potem proti gradu, vzhodni zid pa od Drave mimo (danes) Tišlarja v smeri na grad; to je bilo mogoče začetkom 15. stoletja.

Kakor smo slišali že v prvem poglavju (1278 po bitki pri Suhi Kruti), je mogoče, da je Kolon III. že takrat pridobil naselbini svojega imena tržke pravice; toda to je le domneva, ki je sicer zelo verjetna, pa brez dokumentarične podlage. Pač pa nahajamo v listini od leta 1288. Vuzenico izrecno imenovano trg — »*marchet*«, torej tri leta po smrti Kolona III.! Če tudi torej ni dobila Vuzenica tržkih pravic že leta 1278., so iste vendar sigurno zasluga Kolona III.; kajti komu pač je bila taka stvar lažja, kakor deželnemu glavarju, — in da na tako visokem mestu ni pozabil svojih domačinov, ko je moral toliko storiti za tuje mu kraje, je naravno. Tako smemo s sigurnostjo reči, da je Vuzenica postala trg že leta 1285. Vplivni osebi, kakor Kolonu, ki je vžival zaupanje na najvišjem mestu, je pač bila to res le malenkost, ki se je z lahka uredila.

Kakšne privilegije in pravice je dobila Vuzenica s povzdignjenjem v trg¹⁹⁾, nam je prav tako malo znano, kakor je še odprto tudi vprašanje, ali je kraj istočasno s povzdignjenjem že dobil tudi svoj grb. Vuzeniški grb nam prikazuje v zelenem ščitu sicer odprta, pa omrežena grajska vrata s petimi kronišči, nad vrati stolp z dvema oknoma in tremi kronišči, nad tem še en stolpič z dvema oknoma in rdečo

¹⁹⁾ Leta 1492. izvemo o tržkih privilegijah, ki pa gotovo niso bili prvotni.

streho, na kateri vidimo na drogu zlato kroglo in zlato zastavo. Grb ima seveda tudi svoj pomen, katerega pa zanesljivo ne moremo več dognati; domneva se pač, da naj pomeni slika, da stoji trg pod grajskim varstvom, pa le pogojno (omrežena vrata), dokler izpolnjuje svoje dolžnosti napram svojemu gospodu — graščini (stolpiča nad vrati).

Graščak je bil, kakor v srednjem veku splošno vsi večji vlastelini, tudi sodnik svojih podložnikov in celega okoliša; razsojal je prepire, smel pa je tudi izvrševati smrtne sodbe. Morišče je bilo — (glasom cerkvenih urbarjev iz poznejših časov) na hribu, kjer stoji danes cerkvica Device Marije na Kamnu, bolj sem proti trgu²⁰⁾.

Ime kraja nahajamo v srednjem veku v prav različnih oblikah. Spočetka (1238) so pisali Saeldenhoven, že deset let kasneje in skoro skozi celi srednji vek pa Seldenhoven, le redko se potem še pojavlja Saelden —, še redkeje Salden —. Tu pa tam čitamo tudi Saldenhofen, enkrat (1312) Seltenhoven, in enkrat (1335) Selhofen. Zelo je popačila ime pisarna oglejskega patrijarha; leta 1265. čitamo Scheldenhoven, 1277 Seldenfen, 1350 pa celo Saldonovem; v začetku 16. stoletja pa je bila zelo v rabi oblika Sailhofen. Kakor pa vidimo, nikdar ne more biti dvoma, — posebno tudi z ozirom na vsebino —, da naj pomenijo vse te besede samo Saldenhofen, to je Vuzenico.

Da se prvič imenuje leta 1238. kot vuzeniški prebivalec vitez Pilung, smo že slišali. Sicer v dotični listini ni rečeno kaj je bil, gotovo pa Kolonov ministerijal iz nižjega plemstva, — mogoče je bil tudi Kolonov upravnik v Vuzenici. Njegovega sina, ki mu je bilo ime tudi Pilung, zasledimo skupaj z Libherdom, sinom Rainberta (iz Vuzenice) kot priči poravnave med Kolonom Trušnjanom (Vuzeniškim) in šentpavelskim samostanom leta 1245. Tri leta po-

²⁰⁾ Glej »Časopis« XXII., stran 178.

zneje slišimo o drugem Rainbertu (iz Vuz.), spoznamo pa še dva nova Vuzeničana, Herborda in Asanka. Odlično mesto Rainberta med pričami (na drugem mestu!) nam skoro vsiljuje domnevo, da je mogoče bil Kolonov brat, toda žalibog ni niti najmanjšega dokaza za to. Slednji (Asank) je imel šest kmetij, ki so bile do tedaj last vetrinjskega samostana, v okolici Vuzenice v fevd. Čeravno ni izrecno rečeno, da je bil Asank iz Vuzenice, to vendar lahko trdimo, ker bomo posebno v 14. stoletju često slišali o Asankih, da so bili tukaj doma. Leta 1254. nahajamo kot pričo Petra (iz Vuzenice), ki je moral biti, kakor se da sklepati po drugih pričah v listini, znamenita oseba, sicer se pač na eni listini s koroškim vojvodom ne bi bil omenjal.

Kot priče na raznih drugih listinah nahajamo v dobi do 1290 še naslednje Vuzeničane: viteza Ulrika Asanka in njegovega brata (ali bratranca) Hermana in Haidenraiha, potem Werzela, Ditrika in Ortolf, brata Eberolfa in Bertolda ter še Ulina iz Vuzenice. Listina od 22. junija 1297 nam pove, da je bil gospodarski upravnik v Vuzenici (bržčas na gradu) neki Ulrik; nedvomno so imeli gospodje na gradu vedno svoje upravnike, le da je ta bil menda iz imenitnejše (mogoče vuzeniške) rodbine, ker bi ga sicer ne bili vzeli kot pričo pri izpostavitvi listne za marenberški samostan.

Leta 1300. nahajamo na neki listini (od 12. III.) tudi za marenberške dominikanke med pričami prvič navedene »her Ulrich, her Perchtold, her Haidenreich die veter von Saldenhofen«. Namesto »veter« moramo pač čitati »riter«, kajti o kakem sorodstvu med njimi tudi vsleje ne zvemo nič, pač pa se posamezno vslej omenjata Perchtold in Haidenreich kot viteza in vazala Kolona IV. Vuzeniškega. Leta 1304. se omenja (menda isti) Haidenreich kot upravnik, Perchtold pa kot »Rehter von Saldenhofen«. Zopet ista nejasnost! Ali naj pomeni »Rehter« besedo »Ritter« ali pa »Rihter«; smatramo pa, da bržčas slednje, in to iz razloga, ker vemo že listinsko, da je bila

Vuzenica 1288 trg in je torej nedvomno, da so tržani volili tudi svojega sodnika, ki je bil sigurno imenitna oseba, in potem je pač bližje, pozabiti piko na **i**, kakor pa pisati za »Ritter« kar »Rehter«. — Na isti listini se omenja kot priča tudi »her Heinreich der Malatscher«, sigurno tudi odličen Vuzeničan, ker ga nahajamo leta 1307. skupaj s Haidenreichom in Perchtoldom kot Kolonovega viteza in leta 1312. zopet kot pričo; umrl je leta 1319., ker zvemo, da je dobil od koroškega vojvode neke fevde v okolici Slovenjgradca in je dohodke od teh fevdov dobil po njegovi smrti Konrad Auffensteinski.

Leta 1312. izvemo, da je bil upravnik Haidenreich iz rodu Asankov; omenja se do leta 1325 med pričami v listinah in sicer vedno skupaj s Perchtoldom (1300, 1304; 1306, 1307, 1312 dvakrat, 1315, 1320, 1324 dvakrat in 1325), vsega torej enajstkrat, jasen dokaz uglednosti moža. Dne 25. marca 1320 je prodal sestram Diemuti, Hailburgi in Katarini, nunan v samostanu v Marenbergu, svoje posestvo »in dem Aychohe« pri Marenbergu; tu zvemo, da je bilo njegovi ženi ime Alheit in da je imel sina in hčerko. Umrl je po letu 1325.

Še znamenitejši, kakor pravkar omenjeni, bržčas najuglednejša oseba v Vuzenici sploh, odkar kraj obstoja, pa je bil Bertold ali Perchtold (umrl 1330). Žalibog ne zvemo nikjer, kakega rodu je bil, gotovo pa iz nižjega plemstva, kakor pove beseda vitez; s svojim znanjem, dobrim nastopom, prijateljstvom z gospodom vuzeniškim in menda tudi z dobro ženitvijo si je vedel med sovrstniki kmalu pridobiti neko dominantno stališče, ki ga je zavzemal do svoje smrti. V sodobnih listinah ga nahajamo med pričami navedenega osemnajstkrat (1300, 1304, 1306, 1307, 1311 dvakrat, 1312 trikrat, 1315, 1320, 1323, 1324 trikrat, 1327, 1328, 1329), enkrat (1318) je celo pečatil listino za Rudolfa Grausperch v zadevi nekih posestev pri Slovenjgradcu, — gotovo visoka čast! Iz neke listine od leta 1304. sta nam znani tudi imeni dveh kmetov iz vuzeniške okolice, in sicer Janez

Cvetič in Janže (Jänsel). Perchtold je imel leta 1312. v fevd neko kmetijo pri Breznu od Henrika pl. Hohenlohe, istemu je prodal deset let vsleje vas Pitschgau pri Ivniku za 80 mark srebra. Leta 1330., meseca julija je bil Bertold že mrtev, ker nam pove listina od 22. julija, da proda Hertnid pl. Weisseneck lavantinskemu škofu Ditriku štiri marke dohodkov, katere je preje imel od njega v fevd Bertold iz Vuzenice in kateri ležijo »oberhalb des alten marches bei dem Weitenspach«. Zanimiva je listina, ker vidimo, da so že oni čas ločili »stari« (gornji) trg od novega (spodnjega); Weitenspach pa je bržčas kak pritok Cerkvence (mogoče oni pri Mettingerju) ali pa mogoče Cerkvence sama.

Da je naša trditev, da je Bertold leta 1330. bil že mrtev, točna, nam potrjuje tudi listina od 18. decembra 1331., glasom katere proda Otel iz Grebinja nuni Alheit iz Vuzenice, ki je bila v samostanu v Marenbergu, neko kmetijo na Wietniku. Priča te prodaje je bil »hern Perchtolds sun von Seldenhofen«, pečatil pa jo je Henrik Vuzeniški, skoro gotovo brat Kolona IV. Vuzeniškega, isti, ki se prvič omenja na listini leta 1286. Bertold mlajši se omenja tudi v neki listini naslednjega leta.

Doznali smo pravkar, da je bila Adelheit iz Vuzenice leta 1331. nuna v samostanu v Marenbergu; pa tudi iz leta 1327. že se nam poroča, da je bila Vuzeničanka Elizabeta redovnica v samostanu v Št. Juriju na Koroškem. In zopet 100 let pozneje nam poročajo listine o neki Vuzeničanki, Zofiji, hčerki Dankla Asanka, da je bila redovnica v Marenbergu, in Orožen (Diözese Lavant I.) ve celo povedati, da je bila ta Zofija leta 1434. prednica rečenega samostana. O Dankelu Asank pozneje več!

Tudi Albreht Viltužan je imel neke posesti v in pri Vuzenici. Leta 1327. je prodal marenberškemu samostanu svoje dohodke tukaj in sicer od nekega mlina, katerega je imel Ulrik, potem od kmetije »in der Zanwiet« (kje? Šanvid?), na kateri je bil Jelen

in od kmetije »pod križem«, na kateri je bil Nikola. Določiti, kje bi to bilo, se seveda ne da več.

Dominikankam v Marenbergu je prodala leta 1332. tudi Zofija iz Lipnice tri marke dohodkov od kmetij v okolici Vuzenice; priče tega so Vuzeničani Haidenreich in njegova brata **Herman iz Sekožni** (oni kmetiji v Sekožni se še danes reče **Herman!!**) in Popon.

Leta 1335. zvemo, da je bil pred tem časom v Vuzenici pader (brivec in ranocelnik), ki je imel od marenberškega samostana v zajm neki vinograd »an dem Grazer perg« menda pri Mariboru, od katerega se je plačevalo davka šest in pol veder vina.

Zopet pet let vsleje (1340) se nam pojavi na dveh listinah ime nekega Konrada, pisarja v Vuzenici; ali je bil grajski ali tržki pisar, ni povedano, mogoče pa je eno, kakor drugo. — In še dve imeni imenitnih Vuzeničanov sta nam znani iz te dobe: Oton iz Vuzenice, ki je bil 1342 do 1346 gradnik (grajski grof) v Marenbergu in njegov brat Weriant, ki je naveden kot priča tudi še na neki listini leta 1348.

Že v prvem poglavju (»gospodje Vuzeniški«) smo povedali, da je leta 1352. Kolon V. podelil ne točneje označene posesti po smrti Kristine iz Vuzenice svojemu vazalu Ditmaru Chuechel, bržčas tudi Vuzeničanu (mogoče v zvezi z dan. kmetijo Kuhelnik?), in tri leta vslej (21. jan. 1355) zvemo, da je Kunigunda, soproga Viljema iz Vuzenice, prodala neka posestva pri Šoštanju, celjskemu grofu Frideriku.

* * *
Predno slišimo kaj več o Vuzenici in Vuzeničanih, ne bode odveč, če zvemo tudi nekaj o elementarnih neprilikah in moralnem stanju v naši domovini, ker velja vse kakor za našo bližino tudi za naš kraj. Leobenski kronist poroča, da so prišle leta 1338. iz orijenta velike množine kobilic in opustošile tudi naše kraje. Leta 1348. je bil tako močan potres, da je porušil na Štajerskem in Koroškem 40 gradov, tudi mesto Beljak je bilo skoro celo v razva-

linah, in leto nato je divjala po naših krajih kuga, ki so jo prinesli iz Italije, tako da je bilo v vsakem kraju polno mrličev. Gotovo ti dogodki niso bili brez zlih posledic tudi pri nas.

Leta 1345. je izdal deželni glavar stroge predpise za mlinarje glede enotnih mer in lijakov ter glede kazni, kdor se predpisov ne bi držal. Tudi pri nas so že bili oni čas mlini, kakor smo zvedeli, ki se jih je ta naredba tikala.

Najlepšo sliko pa o moralni propalosti posebno v naši bližini nam pač nudi lavantinska škofijska sinoda v Labodu dne 21. septembra 1383. Takrat so spadale pod lavantinsko škofijo iz naše bližine župnije Labod, Dravograd, Marenberg (župnija Muta še menda ni obstojala), St. Jur na Remšniku in Kamnica pri Mariboru. Navedemo naj le par sklepov te sinode: 1. če gre duhovnik na spoved, mora nositi Najsvetejše spoštljivo; kdor poklekne, dobi 30 dni odpustkov; 2. pri cerkvenih obredih mora vladati enotnost; 3. nikdo ne sme prejeti sv. obhajilo, razen, če je bil preje spovedan; 4. pri pogrebih so veseljačenja zlasti pred cerkvenimi vrati prepovedana; 5. nobena ločitev zakona se ne sme izvršiti brez vednosti naddijakona ali škofa, — in še kopic neprimerno hujših, duhovščino zadevajočih vprašanj. Razen teh pa si je pridržal škof 60 še gorostasnejših slučajev odveze! — Ako si iz tega napravimo le malo sliko o moralnem stanju tedaj v naših krajih, — kajti če je bilo onstran Drave tako slabo, pač pri nas ni bilo prav nič boljše, — se moramo le prijeti za glavo in vprašati, ali je kaj takega bilo res mogoče? In nepobitna resnica je, si-cer pač ne bi bilo prišlo v sinodni zapisnik.

Po tej kratki oddaljitvi od našega predmeta, se vrnimo zopet k Vuzeničanom. Kmalu po smrti zadnjega gospoda Vuzeniškega zveemo, da se je bil neki plemeniti Vuzeničan (»vir nobilis«) Rainbert sprl z vuzeniškim župnikom Ulrikom (Ungerlom); žalibog iz listine ni razvidno, za kaj se je pravzaprav šlo, menda pa že za kako cerkveno posestvo. Bržčas o

ravno istem Rainbertu slišimo v neki oglejski listini že 18 let preje (26. febr. 1356); župnik, kateri je bil pred župnikom Petrom (pred 1356), je namreč prodal temu Rainbertu, svojemu sorodniku, neko posestvo, katero je potem župnik Peter zahteval — in menda tudi dobil — nazaj; in bržčas ravno za to posest je šlo tudi leta 1374.

Istega leta nahajamo v listini Petra iz Slovenjgradca za marenberški samostan navedenega Ulla iz Vuzenice, leto nato pa se nam poroča o Hertleinu iz Vuzenice, ki je imel od Elizabete, vdove po Kolonu V. v fevd neko kmetijo pri Sv. Simonu (Pernicah) in je to prodal dominikankam v Marenbergu. Skoro isti čas ko Hertlein, je prodal tudi Mertl iz Vuzenice eno kmetijo pri Sv. Simonu rečenemu samostanu za deset funtov dunajskih penězov; priči tega akta in pečatitelja listine sta bila Mertlov brat Dankl, kateremu je že leta 1366. dal Kolon V. v fevd tri posestva, in pa Franc Rossenawer, bržkone tudi Vuzeničan.

Seznani se hočemo sedaj še z znamenitim Vuzeničanom, ki ga nekoliko poznamo že iz poglavja o Celjskih grofih, z Nikolajem Schaisbacherjem. Ime sicer res ni najlepše, bil pa je brez dvoma najvplivnejša oseba svojega časa v Vuzenici, kakor kažejo listine, zelo imovit in najmanj od 1383 do 1392 tudi tržki sodnik. Temu Nikoli je prodal Erhart, tržan v Vuzenici, dne 5. aprila 1378 osem njiv v Vuzenici (»unter dem Rayn«) za 20 mark dun. penězov, in dve leti nato zopet tri njive v Vuzenici za pet funtov dun. penězov. — Mogoče ravno zaradi naravnost obupnega moralnega stanja, (ki ga nam priča omenjeni lavant. sinodni zapisnik), je naš Nikola vplival na soobčane, da so pomagali ustanoviti beneficij pri D. M. na Kamnu, (kajti listina izrecno reče »mitsambt anderen erbarn leuthen, die darzue geholfen haben«). Leta 1388. se je pogodil Nikola Schaisbacher — in še drugi tržani — z Ulrikom Schiverjem zaradi skupne paše na neki kmetiji, ležeči »pod turnom«. Rečeni Schifer (včasih se piše

njegovo ime Schiver, včasih Schiner, nedvomno pa je to vedno enoisti Schifer) je dobil že leta 1377. od celjskega grofa Hermana v fevd neki dvor pod vuzeniškim gradom; bržčas je to bil pašnik, ki je spadal k temu dvoru. Iz leta 1391 nam je znano, da sta bila tega leta v bogoslovju v Trstu dva Vuzeničana: Nikolaj, sin Kristana iz Vuzenice (je dobil takrat tonzuro), in Ulrik, sin Petra, tržana in lončarja v Vuzenici. O prvem (Nikolaju) sicer ne zve-
mo potem nič več, pač pa je znano o drugem, da je bil dne 11. marca 1391 posvečen v subdijakona, 23. decembra istega leta v dijakona in 30. marca 1392 pa v mašnika, in sicer na mizni naslov Nikolaja Aychpacher, tržkega sodnika v Vuzenici. Da je ta Aychpacher in naš Schaispacher ena in ista oseba, o tem pač ni dvoma. Zadnjo vest o njem imamo iz leta 1398.; na Sveti večer je namreč prodal svoja posestva v Sumerau Nikolaju Reichenburger, — najbrž je kmalu nato tudi umrl.

Druga veleugledna vuzeniška rodbina so proti koncu 14. stoletja bili Asanki. Že preje smo tu pa tam slišali o teh Vuzeničanih, toda pojavljali so se bolj redko, z Dankelom Asankom, ki je bil nedvomno imenitna osebnost, pa izumre ta vuzeniška familija. Že 1380 nahajamo na listini, glasom katere proda Hans Mandre iz Mute samostanu v Marenbergu neki dvorec ob Velki, kot pečatitelja Haidenrajha iz Vuzenice, ne da bi bilo zapisano, katerega rodu je bil. Ker pa slišimo pet let nato o Henselu Asang, da je bil sin Haidenrajha iz Vuzenice, nam je s tem njegov rod pojasnjen. Rečeni Hensel je prodal leta 1385. Ulriku Schiferju, o katerem smo že slišali, en dvorec v Vuzenici za 40 funtov dun. penezov. Več tudi o Henselu ne zve-
mo, pač pa se kmalu nato (1387) poavi v listinah Dankel Asang (v običajni obliki Denklein = Dankwart). Kupil je (1394) od nekega Gornjegradčana kmetijo v Podgorju pri Slovenjgradcu, leto nato pa je prodal samostanu v Marenbergu neko kmetijo pri Sv. Janezu »im Merztal« za 22 funtov penezov; pečatila sta to

listino Seybott Schiller (Vuzeničan) in Haidlein Sengel iz Marenberga. Istemu samostanu je prodal tudi leta 1408. kmetijo v vasi »Podingen« pri Slovenjgradcu, bržčas v Podgorju isto, katero je bil 14 let preje kupil. Iz slednje listine tudi zvemo, da je bil njegov svak Seybot Schwaighofer, menda tudi Vuzeničan, ker ga večkrat zasledimo v vuzeniških zadevah. Ta je imel hčerko Margareto, ki je bila leta 1407. tudi redovnica v marenberškem samostanu. Štirikrat je bil Dankl navzoč pri prodajah posestev dominikankam v Marenberg in vse te listine je tudi pečatil. Zadnjikrat se omenja leta 1419., umrl pa je gotovo pred letom 1432.; Neža, Dankelova hči, se namreč tega leta (6. nov.) pobota s svojo sestro Zofijo, redovnico v Marenbergu, radi materine in očetove dedščine in ji obljubi, da ji bode vsako leto 4 funte odrajtala. Bržčas je torej Dankel Asank kratko pred tem časom umrl in leži pokopan na južni strani zunaj župne cerkve. Njegov nagrobni spomenik je še danes precej dobro ohranjen in nas spominja na slavno preteklost Vuzenice. — Poleg tega spomenika je na prvem podporniku v višini kakih 10 m nad zemljo še eden spomenik vzdian, o katerem se pa ne ve, od koga je; to je pa gotovo, da je iz 14. stoletja.

Še enkrat slišimo leta 1394. o »starem trgu«. Tam sta namreč imela Hans in Konrad iz Marenberga nek dvorec, ki sta ga prodala nam že znanimu Seybotu Schillerju.

O letu 1425., ko je prišla tudi mutska graščina pod Celjske grofe in so mutski in vuzeniški tržki svetovalci skupaj cenili mutske dohodke, smo že slišali, istotako že vemo, da je 1441 prodal celjski grof Friderik nek dvorec v trgu Vuzenici svojemu tržanu Jakobu Apečniku. Dve leti nato je kupil Jurij iz Slovenjgradca v naši bližini precej posesti od bratov Martina in Jakoba Ravnak, in sicer v Sekožni (tri kmetije), v Vuhredu (dve in pol kmetije), neki dvorec v Vuzenici in še nekaj posesti blizu Puhentajna, vse to fevde celjskih grofov.

Iz fevdnih knjig šentpavelskega samostana za 15. stoletje zvezmo nadalje, da je imel nam znani Dankel Asank od tega samostana v fevd dve polkmetiji pri Vuzenici in skupaj s Hertleinom Asangom še neke desetine »an der Goritzen«; potem je imel Ortolf Frulinger precej kmetij pri Sv. Danijelu, v Gortini, pri Puhenštajnu in en dvorec nad vuzeniškim gradom. Okoli leta 1425. je imel Dankel Asang v fevd neko kmetijo pri Sv. Primožu (na Poh.), istočasno se pa imenuje kot vuzeniški tržan, ki je imel fevde pri Marenbergu, tudi Nikola Staynmetz.

Omenili bi še, da je bil leta 1436. deželno-knežji upravnik lovskih in gozdnih pravic na Pohorju, v Dravskem gozdu, na Remšniku, pa tja do Črne Sulme Hans Spangstainer ml., — torej tudi pri nas za vse tiste gozdove, ki niso bili last celjskih grofov.

S tem bi končali razpravo o zgodovini Vuzenice v srednjem veku. Zavedamo se, da je za celoto še treba izpopolniti marsikatero občutno vrzel, — toda ako listine in podatki manjkajo, pomagati si moramo tudi preko tega. Marsikje še leži morda kaka važna listina ali spis za naš kraj, toda kaj, če to ni dostopno ali vsaj še ne objavljeno. Pa tudi tako moramo reči, da je — izvzemši mesta — pri nas pač malo krajev, ki bi se mogli ponašati s tolikimi podatki iz davnih časov. Čuli smo, kdo in kaj so bili gospodje Vuzeniški, za njimi o Celjskih grofih kot vuzeniških vlastelinih, tudi o trgu Vuzenici in njegovih prebivalcih smo zvedeli eno in drugo. Zlasti pa o slednjem bi si želeli nekaj več lokalnih podatkov, — seveda »ultra posse nemo tenetur«, nihče ne more več dati kakor ima, (ako namreč noče lagati), in tako tudi pisec tega ne. Ravno o trgu pa ne najdemo nikjer niti najmanjšega podatka, kako obsežen je pravzaprav bil in koliko je imel hiš in prebivalcev. Važno je vsekakor, da se je tudi gornji del okoli cerkve štel k trgu, ker pravi Schmutz (1822, top. Lex.), da so takrat rekli temu delu, da je vas. Smatramo pa, da se je pod trg štelo tudi v

srednjem veku že ves okoliš, ki tvori danes katedralno občino trg z okolico. — Nedvomno pa so bili vuzeniški tržani ugledni gospodje in Vuzenica imeniten kraj, ki je takrat kaj pomenil; in danes —?

»Sic transit gloria mundi!«

Rodovnik gospodov Vuzeniških.

Kolon I. (de Saeldenhofen—Saeldenhaim)

1222, + 1236

soproga Matilda (de Truhsen—Traberg)

Kolon II. Vuz.
1222, 1236—1254

Reinbert ?
2248

(Konrad) ?
1236

Kolon III. Vuz.
1251, 1254—1285

(Konrad)
1251

Elizabeta
1258

Berta ?
1278

omožena s Kolonom de Leonburg

omožena s Hertnidom de Leibniz

Kolon—Konrad
1263, 1273 1263

Kolon IV. 1286—1344 Henrik 1286, 1300, 1331 Weriant (?) 1300 sestre . . . 1286 (?)

1306 oženjen z Nežo de . . .

1344 drugič oženjen z Elizabeto,
hčerko Alberta iz Šumberka

Kolon V. 1345—jan. 1374

oženjen z Elizabeto, hčerko
Friderika Auffensteinskega.

Viri:

Kos: Gradivo IV.

Jaksch: Mon. Car. III. in IV

Zahn: Urk. buch d. Stmk. III.

Schroll: Urk. buch St. Paul

Muchar: Geschichte der Str.

Casopis Z. N. letnik XIX. in XXII.

Archiv für öst. Geschichte, razni letniki.

Beiträge zur Kunde stmk. Gesch. quellen.

Mitteilungen des hist. Ver. der Stmk.

V poglavitnem pa sloni ves spis na listinah in spisih iz arhivov:

Landes-Archiv Graz (kratica L.A.G.)

Staats-Archiv Wien (kratica S.A.W.)

Landes Reg. Archiv Graz (kratica L.R.A.G.)

Benedikt. Archiv St. Paul (kratica B.A.P.)

